

מ"א כ"ז: הַרְקוֹת - הרי"ש בפתח. אך בהמשך הפסוק: הַרְקוֹת - הרי"ש בצירי.

יִהְיֶה - יש לבטא את הה"א בשווא נח. ולא להבליעה ולקרוא יי, או לקרוא יִהְיֶה בחיריק הה"א. וכן הוא בכל שווא נח באות ה"א. וכן הוא להלן בתיבות: תִּהְיֶה, תִּהְיֶה, תִּהְיֶה. נִהְיֶה. יִהְיֶה. תִּהְיֶה.

מ"א ל"א: אֶחָדֶיכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶחָדֶיכֶם. מ"א ל"ג: יִגָּא - הטעם מלרע ברי"ש.

מ"א ל"ה: בְּעָרִים - הבי"ת בסגול. ואין לקרוא בְּעָרִים בשווא נע.

מ"א ל"ט: אֶת־כָּל־זֶאֱת - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת־כָּל־זֶאֱת.

מ"א מ"ה: צִפְנָת - הצד"י בקמץ גדול, והפ"א בשווא נע.

אֶת־אֶסְנָת - האל"ף בקמץ גדול, והסמ"ך בשווא נע. וכן הוא להלן.

מ"א מ"ט: כָּחֹל - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא כָּלל בכ"ף.

מ"א נ"א: אֶת־כָּל־עַמְלֵי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת־כָּל־עַמְלֵי.

וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֵת־כָּל בֵּית אָבִי.

מ"א נ"ד: בְּכָל־הָאָרְצוֹת - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכָל־הָאָרְצוֹת.

מ"א נ"ה: לָכֵן - הטעם מלרע בכ"ף.

מ"א נ"ו: עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים עַל־כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ.

מ"ב א': כִּי יֵשְׁבֶר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים כִּי־יֵשְׁבֶר, וכן הוא להלן.

תִּתְרָאוּ - הטעם מלרע באל"ף.

מ"ב ד': פִּי־יִקְרָאוּ - האל"ף בסגול, והנו"ן בדגש, והוא לשון יחיד נסתר. והקורא יִקְרָאוּ בצירי ורפה¹, משנה משמעות ללשון רבים המדברים על עצמם². וכן הוא להלן בתיבות: תִּבְקְשׁוּ. עוֹדְנוּ.

מ"ב ה': כִּי־יִהְיֶה הָרָעָב - יש להזהר שלא להבליע את הה"א בקמץ שלפניה, וישמע שקרא כִּי יִהְיֶה רָעָב.

מ"ב ו': לְכָל־עַם הָאָרֶץ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים לְכָל עַם־הָאָרֶץ.

מ"ב ז': בָּאֵתָם - הטעם מלרע בתי"ו. וכן הוא להלן.

מ"ב י"א: בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים בְּנֵי־אִישׁ אֶחָד.

מ"ב י"ב: בָּאֵתָם - הטעם מלרע בתי"ו, וכן הוא להלן.

מ"ב ט"ז: הָאֵמֶת - הה"א בפתח³.

וכן להיפך, כאשר באה אחת מאותיות כל"ב לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בשווא (כגון: בַּחֲקִיקָה, לַחֲכִמָּה, בְּעֻמָּה, בְּעֻשׂוֹ), יש להקפיד שלא ישמע שקורא את אות השימוש בסגול, וממילא תהיה כלולה בה ה"א הידיעה.

¹ כן כתב מנחת שי (יחושע ג' ט"ז) בשם ספר רב פעלים, שהקמץ באל"ף של "אֶסְנָת" הוא קמץ גדול. וכן כתב כאן בספר מסורת הקריאה שהסמ"ך בשווא נע.

וכן נראה ממה שכתבו המדקדקים (ראה רד"ק מ"ב ב' י"ב ותהלים פ"ב ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, וכיון שבשם "אֶסְנָת" האל"ף במתג, בפשטות מוכרח שהקמץ כאן הוא קמץ גדול.

ואכן כך מסורת הספרדים להגות את הקמץ שבתיבת "אֶסְנָת" בקמץ גדול. וכן בבבלי היד המרבים לסמן קמץ קטן ע"י ניקוד חטף קמץ (כמבואר במאמר החטפים במין השלישי של החטף קמץ), מנקדים כאן בקמץ לבד, ומוכח מזה שהקמץ הוא קמץ גדול. וכן בתרגומים לועזיים קדומים מאד האל"ף מנוקדת בקמץ גדול והסמ"ך כשווא נע.

ובדרכי הניקוד והגנינות לר' משה הנקדן (ד"ה וכן החטף) כתב שהקמץ באל"ף שבתיבת "אֶסְנָת" הוא קמץ קטן, וכן כתב הגר"א (דקדוק ופירוש על התורה, ד"ה ובהו), ודבריהם צ"ע.

² לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אם לא ידגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבדול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגשו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

³ וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפ"ח) (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא תְּשַׁלְּחוּ רפה במקום תְּשַׁלְּחוּ בדגש, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי משמעתה הענין מחזירין אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

⁴ דרך ה"א התמה להינקד בחטף פתח (כגון: הַשְׁמֶה הַיִּסְלָא). אך כיון שלא יכול לבוא חטף לפני שווא, כאשר האות שאחר ה"א התמה מנוקדת בשווא או

¹ והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עֲמָה, אֶתָּה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פְּדָהצור (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יִהְיֶה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גבוהה ובמפיק יחד, כגון: גָּבֶה, יָצִה, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: בְּהִשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָהָל (במדבר ל"ד כ"ח), יִהְדָּפְנוּ (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהָל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד בְּהִשְׁמָה עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

² ובשאר מקומות במקרא (כגון: שמות ה' כ"א, איוב כ' י"ז) תיבה זו מוטעמת מלעיל. וכתב כאן בספר הכתב והקבלה שבמלרע הוא לשון השגחה ושימת לב על הדבר, ובמלעיל הוא לשון בחירה ורצון. וממילא יתכן שיש לחוש לשינוי משמעות אם קורא כאן יִגָּא מלעיל במקום יִגָּא מלרע.

³ ה"א הידיעה (או אחת מאותיות כל"ב הכוללות בתוכן ה"א הידיעה) מנוקדת בדרך כלל בפתח (כגון: הַשְׁמֶה, בְּמִים), ולפני אותיות הח"ע המנוקדות בקמץ, ה"א הידיעה מנוקדת בסגול (כגון: הַקְמֶה, הַקְמֶה, הַקְמֶה, הַקְמֶה).

וכשבאה אחת מאותיות השימוש כל"ב הכוללת בתוכה ה"א הידיעה לפני אותיות הח"ע קמוצות, ומנוקדת בסגול (כגון: בְּחֶרֶב, בְּחֶרֶשׁ, בְּחֶצֶה, בְּחֶתֶן, לְעֶרֶם), יש להקפיד שישמע שקורא את אות השימוש בסגול, ולא בשווא, שאם אות השימוש בשווא, לא כלולה בה ה"א הידיעה, ויש בזה שינוי משמעות.

מ"ב י"ח: זאת עשו וחייו - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים זאת עשו וחייו.

עשו - העי"ן בחטף פתח, והוא לשון ציווי. ויש להקפיד שלא ישמע שקורא עשו בקמץ, שהוא לשון עבר¹. וכן הוא להלן.

וחייו - הוי"ו הראשונה בחיריק. ואין לקרוא וחייו בשווא נע.

מ"ב י"ט: יאסר - יש להגות את האל"ף כראוי, שלא ישמע שקורא יסר ביו"ד.

בתיכם - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק². וכן הוא להלן.

מ"ב כ"א: בהתקננו - החי"ת במתג, והנו"ן הראשונה בשווא נע.

בָּאָה - הטעם מלעיל בבי"ת, והוא לשון עבר. והקורא בָּאָה מלרע משנה משמעות ללשון הווה³.

מ"ב כ"ב: אֶל־תִּחַטְּאוּ - החי"ת בסגול, והטי"ת בשווא נח. ואין לקרוא תִּחַטְּאוּ בשווא נח.

מ"ב כ"ד: וַיֵּאָסֶר - האל"ף בחטף סגול. ואין לקרוא וַיֵּאָסֶר בשווא נח⁴.

מ"ב כ"ח: וַיִּחַרְדּוּ - החי"ת בסגול, והרי"ש בשווא נח. ואין לקרוא וַיִּחַרְדּוּ בשווא נח.

מ"ב ל"ב: שָׁנִים־טָעֹר - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים שָׁנִים עָטֹר.

מ"ב ל"ג: הַיָּחוּ - הה"א בפתח, והנו"ן דגושה. והוא לשון עזיבה. והקורא הַיָּחוּ בקמץ ורפה⁵, יתכן שמשנה משמעות ללשון מנוחה⁶.

מ"ב ל"ו: עָלִי הֵיוּ כְּלָנָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים עָלִי הֵיוּ כְּלָנָה.

מ"ב ל"ח: וְהוֹרְדָתֶם - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע⁷, למרות הקושי⁸. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא וְהוֹרְדָתֶם. או לחלקה לשתי מילים ולקרוא וְהוֹרְדָתֶם. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי מילים, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן מ"ג ז': וְלִמְלֹךְתָּנוּ.

ובטעם דגש זה, כתב רד"ק שהוא כדי להבדיל בינו ובין וְאֶשְׁתִּיהוּ בָתָה (ישעיה ה' ו') שהוא מענין שממה, שאם היו אומרים בָתִּים בתי"ו רפה, לא היה הבדל בין בית בלשון רבים, ובין בתה בלשון רבים.

טו בתיבת "בָּאָה", כשהטעם מלעיל בבי"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו).

ובאשל אברהם בוטשאטש (סי' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ל. ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף ב') כתב להדיא שאם שינה בזה הוי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

"ו זו הפעם היחידה במקרא שתיבה זו מנוקדת כן, ובכל שאר המקומות מנוקד וַיֵּאָסֶר בשווא נח.

ובתורה קדומה כאן הוסיפו בחלק הדקדוק הערה בשם מהר"י בשירי, שכל לשון אסירה שענינו רתימה וקשירה (כגון: וַיֵּאָסֶר יוסף מִקִּבְּתוֹ, וַיֵּאָסֶר אֶת רַבְּבֹ) האל"ף מנוקדת בשווא נח, ולשון אסירה שענינה חבישה בבית האסורים, תצא האל"ף במבטא ע"י תנועה כלשהי מלבד שווא נח.

אך רד"ק (מכלול פ"ה ע"ב) כתב שבשוורש אסר האל"ף בחטף סגול, ופעמים נחה האל"ף בשווא לבדו. ומשמע שלא חילק בין לשון רתימה לחבישה בבית האסורים (וכן בשרשים שרש אסר לא חילק בניהם).

י" לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגישו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

יט בבית יוסף (או"ח סימן כ"ה) כתב שאין בזה שינוי משמעות, ובלבוש (שם סעיף ז') כתב שלא דק ויש בזה שינוי משמעות. ובאחרונים שם (מור וקציעה, מחזיק ברכה, ועוד) האריכו לדון בזה, ואכ"מ.

כ בבישעיה כ"ח י"ב: זאת הַמְנוּחָה הַיָּחוּ לְעָיָה.

כא ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

כב הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מ"ש בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

בחטף שדינו כשווא, ניקוד ה"א התימה משתנה לפתח (כגון: הִדְעָתֶם אֶת לִבְךָ, הָאֵנִי אֲשִׁיבֶךָ וְלֹא אֲחִידֶךָ). ולכן כאן בתיבת "הָאָמַת" ה"א התמה מנוקדת בפתח ולא בחטף פתח, כיון שהאות שאחר הה"א מנוקדת בחטף סגול.

ובהיכל הברכה כאן כתב: האמת פתח ולא חטף, שהוא ה"א הידיעה, האמת הידוע יעקב אבינו תורת אמת כשיבחנו דבריכם אזי האמת אתכם, עכ"ל.

אך באמת הטעם שהה"א מנוקדת כאן בפתח ולא בחטף אינו משום שהיא ה"א הידיעה, אלא משום שהה"א התמה לפני שווא או חטף מנוקדת בפתח, כמבואר לעיל. ועוד, שאם הה"א כאן היא ה"א הידיעה, היה מנוקד "הָאָמַת" בקמץ, משום שהה"א הידיעה לפני אותיות אע"ר, מנוקדת בקמץ (כגון: הָאֵרֶץ, הָשִׁיחַ הָרְבִיעִי) משום תשלום הדגש (ענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה מ"ד), וכמו בפסוק: קִטְּנִי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל הָאָמַת (בראשית ל"ב י"א). וכן כתב כאן רש"י להדיא שהה"א כאן מנוקדת בפתח משום שהיא ה"א התמה (וכוננו שמה שהיא בפתח ולא בקמץ מוכח שהיא ה"א התמה).

י' לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן בחטיפה, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י שנהגה כפתח ולא כקמץ. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י חטיפת העי"ן, אם לא יקפידו לקרוא את העי"ן במהירות וחטיפה יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

טו דגש זה חריג הוא, שהרי דגש קל אינו בא באמצע תיבה אלא אחר שווא נח, ודגש חזק אינו בא אלא אחר תנועה קטנה, וכאן הבי"ת בקמץ גדול שהוא תנועה גדולה.

וכתבו המדקדקים (ר' יהודה חיוג', שלשה ספרי דקדוק עמ' 9-8. יחב"י הנקדק, שער המתינות. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק על אותיות יהו"א ובגדכפ"ת, שער התי"ו. רד"ק, מכלול ע"ט ע"ב. ר' משה הנקדק, דרכי הנקדוק והנגיעות, סוף ד"ה עתה אדבר על הדגש. וכן כתב בספר מסורת הקריאה, שמות א' כ"א), שדגש זה הוא דגש קל. ובשער המתינות אף כתב יהב"י: אך השמר לך שלא תדגיש את התי"ו בחוזק.

ובמחברת התיג'אן (שער עניני הטעמים והמשרשים, ד"ה זה החילוף) כתב שדגש זה הוא דגש קל, אלא שכאשר הוא בא בשני טעמים (כגון: הַבָּתִּים), לשיטת בן נפתלי הוא בדגש חזק, ולכן אשר בדגש קל, למעט בשני מקומות שבהם גם לבן אשר הוא בדגש חזק, והם: וּבָתִּים (דברים ו' י"א), וְאֶת־בְּתֵינִי (דברי הימים א' כ"ח י"א).

ויש שרצו לדקדק מדברי אבן עזרא (בהקדמת שיטה אחרת לפירושו לתורה, ובשמות י"ב ז') שסובר שהוא דגש חזק, אך באמת המעין יווכח שאין שום הכרח מדבריו, ולא מסתבר שחולק על כל שאר המדקדקים (ואף אם נניח שחולק, הוא דעת יחיד, ויש לנו לנהוג ככל גדולי המדקדקים שכתבו שהוא דגש קל).

והמדקדק רז"ה, שנקל בעיניו לסתור דברי כל גדולי המדקדקים שקדמו לו ולבדות כללים חדשים מלבדו, כתב לחדש (שערי זמרה, שער ג' פתח ו') שהוא דגש חזק, וחלק בזה על דברי יהב"י שהביא שם, ודחה את דבריו בטענות שאין בהם ממש. וחבל שבחלק מהספרים שמסמנים הבדל בין דגש קל לדגש חזק נגררו אחר שיבושו של רז"ה.

מ"ג ב': **שָׁבוּ שְׁבָרֵינוּ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים שָׁבוּ שְׁבָרֵנוּ לָנוּ.

מ"ג ג': **הַעֵד** - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אָעֵד באל"ף שהוא לשון מדברִי.

בְּלִמִּי אֲחִיכֶם אֲתָכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים בְּלִמִּי אֲחִיכֶם אֲתָכֶם. וכן הוא להלן.

מ"ג ו': **לָמָּה** - הטעם מלרע במ"ם, והמ"ם רפה. ולעיל מ"ב א', ולהלן מ"ד ד', מ"ד ז', הטעם מלעיל בלמ"ד, והמ"ם דגושה־.

הִרְעַתְם - הטעם מלרע בתי"ו. וכן הוא להלן.

מ"ג ז': **הִישׁ לָכֶם אֶחָ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים הִישׁ-לָכֶם אֶחָ במקף־.

עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.

כב כבירמיה ל"ב י': **וְאָכַתְבָּ בִּסְפָר וְאָחַתְם וְאָעַד עֲדִים**.

כד דרך תיבת "למה" להיות מוטעמת מלעיל, ובמ"ם דגושה, אך כאשר המילה שאחריה מתחילה באחת מהאותיות אה"ע, והיא מחוברת אליה בטעם, היא מוטעמת מלרע, והמ"ם רפה, ויש לכלל זה כמה יוצאים מן הכלל (דקדוקי הטעמים סעיף 56, רד"ק במבולל קצ"ג ע"א). ובפשטות אין זה סימן בעלמא, אלא שאותיות אה"ע הבאות אחר תיבת "למה", הן גורמות שתיבת "למה" תהיה מוטעמת מלרע (וכן נראה מלשון רשב"ם שמות ה' כ"ב).

ורש"ר הירש (שמות ל"ב, י"א-י"ב) כתב השערה שיש חילוק במשמעות בין תיבת "לָמָּה" המוטעמת מלעיל לתיבת "לָמָּה" המוטעמת מלרע, שתיבת "לָמָּה" המוטעמת מלרע משמעה לשם מה, דהיינו שמסתבר שיש סיבה לכך, אולם התכלית בלתי מובנת, ותיבת "לָמָּה" המוטעמת מלעיל משמעה מדוע, דהיינו שהתכלית אמנם מובנת, והשאלה מדוע היא על עצם התכלית. ולדבריו, מה שכתבו המדקדקים שכאשר באה אחת מאותיות אה"ע אחר תיבת למה התיבה מוטעמת מלרע, הוא סימן בעלמא, ואינו הטעם שגורם שתיבת "למה" תהיה מוטעמת מלרע. ולפי זה, הקורא "לָמָּה" מלעיל במקום "לָמָּה" מלרע, או להיפך, שינה משמעות.

כה ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

כו ובספר זכר לחיים העתיק מכתב יד הנהגות וחיידושים להגר"א שבפיטום הקטורת יש לומר "הַצִּיר" בשב"א, ועל פי זה יש הטועים לקרוא בכל מקום "צִיר" בשווא ולא "צִירי" בחטף קמץ. אך באמת זו טעות העתקה, שבכתב יד כתוב "רשב"א אומר הצירי" (שעריסת הנג"א היא "רשב"א אומר" ולא "רשב"א אומר"), ובעל זכר לחיים העתיק בטעות "הצירי בשב"א" (סידור אזור אליהו).

כז ניקוד החטף קמץ כאן הוא שווא נע במהותו, ונהגה כקמץ משום שמקורו מהמילה "צִיר" שהצד"ן בחולם (כביחוקאל כ"ז י"ז: ודבש נִשְׁקֵן וְצִיר), ולכן כשהחולם התבטל והפך לשווא, נשאר שווא זה נוטה לקמץ כדי לשמור על הגיית החולם המקורית (כמבואר בארוכה במאמר החטפים).

כח על פי הסברא הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (ורד"ק חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון פֶּתַל - פֶּתִילִים, שוֹרֵשׁ - שוֹרְשִׁים), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתיבת צֶהר), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן.

ועוד, שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (צֶהרִים), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

כט שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מיכה ב' י"ב ותהילים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן

מ"ג י': **כִּי־עֲתָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲתָה באל"ף¹. וכן הוא להלן.

מ"ג י"א: **צָרִי** - הצד"י בחטף קמץ קטן², והוא נהגה כקמץ קצר מעט³. והטעם מלרע ברי"ש.

נִכְאָת - האל"ף לא נשמעת, ונקרא נִכְתָּ. ואין לקרוא נִכְאָת או נִכְאָת.

מ"ג ט"ז: **בְּצִהָרִים** - יש אומרים שהצד"י בקמץ קטן⁴. ויש אומרים שהצד"י בקמץ גדול⁵. וכן הוא להלן.

מ"ג י"ח: **וַיִּירָאוּ** - הרי"ש בשווא נע, והוא מלשון יראה. והקורא וַיִּירָאוּ בשווא נח משנה משמעות לשון ראייה.

מ"ג י"ט: **פָּתַח** - יש להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא פֶּסַח בסמ"ך⁶.

מ"ג כ"ו: **וַיִּבְיָאוּ** - האל"ף בדגש, אך אין דגש זה מורה על אופן קריאה שונה⁷, אלא הוא בא לסמן שלא להבליע את האל"ף⁸.

(ובתיבת צֶהרִים בדרך כלל יש מתג תחת הצד"י, אלא שכאן יש ספרים שאין מתג מחמת שבאה ב"ת השימוש לפני הצד"י, ובה יש מתג, ואין דרך הסופרים לסמן שני מתגים זה אחר זה).

וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ, הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

ל שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמבוא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא, בשם המדרש), וכשם שחס הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקרו.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב שילך אל בני תימן וירגיל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרוא בתי"ו דגושה.

לא ישנם ארבעה סוגים של נקודה בתוך האות: א. דגש חזק. ב. דגש קל. ג. מפיק. ד. שורוק.

דגש חזק הוא דגש המורה על קריאת האות בחזק עד שנשמע כאילו קורא פעמיים את האות, ודגש זה מופיע בכל האותיות למעט האותיות אהחע"ו (דוגמה לדגש חזק: השי"ן במילה השִׁמְשִׁים).

דגש קל הוא דגש המורה על אופן קריאה שונה של האות הדגושה מאשר של האות הרפה, ודגש זה מופיע רק באותיות בגדכפ"ת (דוגמה לדגש קל: הבי"ת במילה בתוך).

מפיק היא נקודה הבאה באות ה"א בסוף תיבה, לסימן שהאות נקראת ואין להבליעה (דוגמה למפיק ה"א: הה"א במילה שקמה).

שורוק היא נקודה הבאה באות וי"ו, לסימן ניקוד על האות שלפניה (דוגמה לשורוק: הוי"ו במילה רוח).

לכ בכל התנ"ך אין דרך דגש חזק להופיע אחר אות י' נחה (ונמצא בכל התנ"ך פעמים ספורות ממש, עין רש"י תהילים מ"ה י', ותוס' במסכת עבודה זרה דף ס"ה ע"א ד"ה ביקרותיך). ורחוק מאד לומר שדוקא באות א' שאין בה דגש לעולם פרט לד' פעמים בכל התנ"ך, ג' מתוכם הם אחר י' נחה (ויקרא מ"ב כ"ו), תביאו (ויקרא כ"ג י"ז), וַיִּבְיָאוּ (עזרא ח' י"ח), מה שלא מצאנו בתנ"ך אף באותיות הנדגשות. ולכן בפשטות נראה שנקודה זו אינה מסמנת דגש חזק, אלא מסמנת דבר אחר.

ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (בראש הספר) כתב: אהח"ע שיכנו בעיקר הלשון ובבית הבליעה והוא ראש הקנה ושורש הלשון והן קלות מכל האותיות ואין אדם יכול להדגישן כלל. הה"א והאל"ף יוזמים בני אדם להדגישן ולא יתכן שהנקודה הנמצאת תחת ה"א בסוף התיבה מודעת עיקר הה"א, שאם תמצא ה"א בראש המילה או באמצעיתה ויהיה תחתיה קמץ או

מ"ג ל"א: שִׁימוּ לָחֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא לָחֶם בכ"ף.

מ"ג ל"ד: מְשָׁאֵת - השי"ן בשווא נח. ואין לקרוא מְשָׁאֵת בקמץ.

מ"ד א': בְּסָף-אֵישׁ - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא בְּסָפִישׁ*.

מ"ד ד': רָעָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָאָה באל"ף*.

מ"ד ו': וַיִּשְׁגֶּם - יש להקפיד לנגן את הטעם אתנחתא כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים וַיִּשְׁגֶּם*.

מ"ד ז': לְעֶבְדֶּיךָ - הלמ"ד בפתח. ואין לקרוא לְעֶבְדֶּיךָ בשווא.

מ"ד ח': הָן - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אֵין באל"ף.

הַשִּׁיבָנוּ - הה"א בחטף סגול. ואין לקרוא הַשִּׁיבָנוּ בחטף פתח.

מ"ד ט': לְאֹדְנִי - האל"ף לא נשמעת, ונקרא לְדִנְיָ*^ל. וכן הוא להלן.

וַמֵּה-נִצְטָדֶק - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַמֵּה נִצְטָדֶק.

מ"ד י"ג: וַיִּקְרָעוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וַיִּקְרָאוּ באל"ף*.

מ"ד י"ז: עָלָיו - העי"ן בחטף פתח, והוא לשון ציווי. ויש להקפיד שלא ישמע שקורא עָלוּ בקמץ, שהוא לשון עבר*^ל.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖-חילופי נוסחאות-❖

מ"א י"ט: שִׁבְעֵפָּחוֹת / (שִׁבְעַ פָּחוֹת)

במקף – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ב ס"ג ס"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, ברויאר. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

במונת – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ד ס"ט ס"י, א"א א"ב א"ג א"ד א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

טבעית להוסיף טעם נוסף בהברות הקודמות. אך אין נכון לעשות כן, ויש לנגן את הטעם בהברה המוטעמת בלבד.

ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, נזכר שינוי אתנחתא זו שונה מעט משאר אתנחתאות, שכתב (מעט לפני שער הורקא): ויתכן לבוא בראש הפסוק כמו וְהָקָר (יהושע ט"ו מ"ח), בַּמִּדְבָּר (שם ס"א), וַיֵּאמֶר אֱלֹנָא אֲחִי (בראשית י"ט ז). וזה הטעם יקרא מונח לפי שאתה מניחו בלי מתיגה והנעה כי טוב.

וכן בספר "הורית הקורא" המיוחס לר' יהודה בן בלעם (והוא מהדורת הספר הארוך בכתב יד של "טעמי המקרא", קטע זה מובא בספר "כתר ארם צובה ניקודו וטעמיו" עמ' 120) נאמר על האתנחתא: והקוראים יוסיפו בנעימתם אם היא בראש הפסוק.

ובכתב יד העוסק בדיני הטעמים המובא בספר המסורה (חלק ג' עמ' 51) נכתב: ודע כי האתנח כאשר הוא בראש הפסוק יתנגן כמו תלישא גדולה, חוץ ממקום אחד, והוא וַיִּסְעוּ (בראשית ל"ה ה').

ור' אליהו בחור בספרו טוב טעם (פרק ה', תמונת האתנח) כתב שיש קוראים לאתנחתא הבא בראש פסוק "סחפא" או "חספא". וכן בתשלום מקנה אברם (שער טעמי המקרא), ובערוגת הבושם (פרק כ"ז), קרא לאתנחתא באופן זה שבא בראש פסוק בשם "סחפא" (והוא דבריהם במנחת שי שמות ל"ג ד'). וכנראה נתנו לו שם זה להדגיש שאין ניגונו כאתנחתא רגיל שבא טעם לפניו שמכין את ניגונו, אלא ניגונו שונה מעט משאר אתנחתאות, אך לא באו לומר שאינו מפסיק כשאר אתנחתאות (ומה שכתבו מקנה אברם וערוגת הבושם שקראו לו עבד או קין שהוא פחות ממשרת, נראה שכונתם רק על שינוי ניגונו, ולא על פחותות הפסוק, שהרי באמת הוא אתנחתא רגיל, ואף הניקוד משתנה על ידי כמו כל אתנחתא וס"פ, כגון וַיֵּאמֶר (בראשית כ"ד ל"ד) בפתח, ולא וַיֵּאמֶר בסגול, וכגון וַיִּסְעוּ (בראשית ל"ה ה') בקמץ, ולא וַיִּסְעוּ בשווא).

וכן בספר המסורה (חלק א' עמ' 658) מובאת רשימת מסורה המונה ומפרטת את הטעמים ושמותיהם (הרשימה פותחת במילים: אלה הטעמים ואלה שמותם, וכו') וביניהם נמנה הטעם: וַיֵּאמֶר - סַעפָא (זה מלבד הטעם אתנחתא המופיע גם הוא ברשימה זו).

ורו"ה כתב (משפטי הטעמים דף ה' ע"ב בהערה) שיש לאתנחתא שמות נוספים, יש שקוראים לה חונה, או סחפא, או סעפא, או חספא, וכתב שראה בטוב טעם ובערוגת הבושם שכתבו שלא יקראו סחפא אלא לאתנחתא הבא בראש פסוק, אך מהמסורה מוכח שלא כדבריהם (שהמסורה במק"ג פרשת אחרי מוסרת על הפסוק עָרְוֹת פִּלְתָּךְ לא תִּגְלֶה (ויקרא י"ח ט"ו) "כל סחופי בציר", והיינו שאם מוטעם באנחתא מנוקד תִּגְלֶה בציר, ואם מוטעם בשאר טעמים מנוקד תִּגְלֶה בסגול. ומוכח מהמסורה שסחפא הוא שם לכל אתנחתא).

אך באמת סחפא הוא השם הבבלי לטעם אתנחתא, וכנראה אימצו שם זה לאתנחתא כשהוא בא בראש הפסוק רק כדי להודיע על שינוי משאר אתנחתאות, ולא שהוא באמת טעם אחר, וזו כוונת טוב טעם וערוגת הבושם, וממילא לא קשה על דבריהם מהמסורה.

לד הכלל הוא, שבשם אדנות ואלקות, אם באה לפנייהם אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפנייהם אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת, ואז יבוא במקום האל"ף מתג שמאריך מעט את תנועת הפתח או הצירי, ועל ידי זה מתארכת התנועה ונשמע כעין אל"ף (ויסימן, מ"ה מוציא וכל"ב מכניס). וכלל זה נכון גם באדנות שאינו שם קודש.

פתח לא יקרא בדגש, והאל"ף נמצא בד' מקומות כמו דגש, והן וַיֵּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה דְיוֹסֵף (בראשית מ"ג כ"ו), תֵּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפָה (ויקרא כ"ג י"ז), וַיֵּבִיאוּ לוֹ כֶּיֶד אֶל-לִהְיֹנוּ דַעְוָא (ח' י"ח), וְשָׁפוּ עֲצָמוֹתָיו לֹא רָאוּ (איוב ל"ג כ"א), ואלו ד' קיבלום הראשונים ואין זולתם, ואעפ"כ לא יתכן להדגיש אל"ף עכ"ל.

ובמחברת התיג'אן (שער תוצאות האותיות בפה. ירושלים תשכ"א עמ' י"ח) כתב: החלק הראשון אותיות אחה"ע והם אותיות הגרון ועיקרם עיקר הלשון ובית הבליעה והן קלין מכל האותיות לפי שאין הדגש נכנס בהן כלל חוץ מן האל"ף בארבעה מקומות והן וַיֵּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה (בראשית מ"ג כ"ו), מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תֵּבִיאוּ (ויקרא כ"ג י"ז), וְשָׁפוּ עֲצָמוֹתָיו לֹא רָאוּ (איוב ל"ג כ"א), וַיֵּבִיאוּ לוֹ כֶּיֶד אֶל-לִהְיֹנוּ (עזרא ח' י"ח), ויש להם דרך ביצירתן ואינן כשאר הדגשים, ואות ה' אע"פ שיש בה במקצת מקומות נקודה, אין אותה הנקודה דגש, אלא כדי להוציא הענין בלבד, ואין לדגש בה טעם. עכ"ל.

ומוכח מדבריהם שאין זה דגש רגיל, אך עדין לא מבואר מספיק מה תפקידו של דגש זה. ובספר צחות לשון העברים (ריש פרק רביעי, נוסח א') השווה רס"ג בין הנקודה הבאה באות אל"ף לנקודת המפיק הבאה באות ה"א לסימן שאין האות נחה אלא נקראת, ומוכח מדבריו שהנקודה באות א' בארבעה מקומות אלו באה גם היא לסימן שלא להבליע את האל"ף.

ובטעם הדבר שבארבעה מקומות אלו דוקא הוצרכו לסמן שלא להבליע האל"ף, נאמרה השערה מסתברת, שבמקומות אלו יש חשש יתר להבלעת האל"ף. בשלושה מקומות החשש הוא מפני הבלעת האל"ף בשגגה, משום שבהם מופיעה הברת "או" בין הברת "בי" מוטעמת, לאות למ"ד מוטעמת, (וַיֵּבִיאוּ לוֹ, תֵּבִיאוּ לָחֶם, וַיֵּבִיאוּ לוֹ), וכנראה שבצירופם יש לאל"ף נטיית יתר להיבלע, ולכן סימנו את הנקודה באל"ף לסימן ואזהרה שלא להבליע את האל"ף, והוא כעין המפיק בה"א, הבא רק לסימן שהה"א נקראת, ואינו דגש.

ובמקום הנוסף, בתיבת רָאוּ, החשש הוא מפני הבלעת האל"ף בזדון, משום שבכמה מקומות במקרא כתובה אות אל"ף שאינה נקראת בין אות המנוקדת בשורוק, לבין הוי"ו בה מסומן השורוק, כגון במילים ראובני (במדבר כ"ו ז', ובעוד י"ז מקומות בתנ"ך), מאוס (דניאל א' ד', איוב ל"א ז'), שהשורוק שבו"ו הוא ניקוד האות שלפני האל"ף, והאל"ף שבהם אינה נקראת, ונקרא: רובני, מוס. ומחמת שיש אות אל"ף המפרידה בין האות המנוקדת בשורוק, לבין הוי"ו בה מסומן השורוק, היו סופרים שניקדו את האות בניקוד כפול, גם בקובץ תחתיה וגם בשורוק אחריה, כגון: ראובני, מאוס (כגון בכתב יד ט"ב), וכדי שלא יטעו ויקראו גם את האל"ף, הוושם קו רפה מעל האל"ף לסימן שאינה נקראת - רָאוּבְנִי, מָאוּס (שבכל כתבי היד הקדומים על כל אות ששייך בה דגש ורפה, היו מסמנים דגש ע"י נקודה בתוך האות, ורפה ע"י קו מעל האות, ולא היו אותיות ללא סימן כלל. הסופרים המאוחרים יותר, השמיטו את קו הרפה, והשתמשו בדגש ובהשמטתו בלבד). ובמילא רָאוּ אפשר היה לחשוב שגם בה האל"ף אינה נקראת, והרי"ש ננקדה בניקוד כפול, ולכן הוושם הדגש באל"ף, שהוא ההפך מסימון קו הרפה, לסמן שיש להגותה.

^ל כיון שהטעם אתנחתא בא כאן מיד בראש הפסוק ללא טעם נוסף לפניו, יש קצת מחסור בנגינה אם מטעמים אותו כאתנחתא רגיל, ומשום כך יש נטיה

מ"א כ"ד: אֶל־הַחֲרָטָמִים / (אֶל־הַחֲרָטָמִים)

הה"א ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ס"ב ס"ג ס"ז, א"ב א"ג א"ד א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, ברויאר.

הה"א במונח – בכתבי היד: ס"ד ס"ח ס"י ס"א ס"ד ס"ז ס"י, א"א א"י. ~ ובדפוסים: רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

מ"א כ"ו: תָּלוּם אֶחָד הוּא / (תָּלוּם אֶחָד הוּא)

בטפחא מרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז ס"ט ס"ב ס"ג ס"ז, א"א א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא.

במרכא טפחא – בכתבי היד: ס"ו ס"ז ס"ח ס"י ס"ב ס"ד ס"ז ס"י, א"ב א"ג א"ד א"ז א"ח. ~

מ"א ל"ג: יָרָא / (יָרָא)

הרי"ש בסגול – בכתבי היד: ט"א ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ז ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ז ס"י ס"א ס"ד ס"ז ס"י, א"א א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב רד"ק. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

לה ובגליון ציין שבספרים אחרים מוטעם תָּלוּם אֶחָד במרכא טפחא.

לו וכתבו ר' איצק פרעמסלא (בקונטרס דבר אמת) ורו"ה (בשום שכל), שההטעמה תָּלוּם אֶחָד הוּא בטפחא מרכא מסתברת יותר, משום שכך תיבת "תָּלוּם" מוטעמת בטעם מפסיק, ופירושו שלשני החלומות כוונה אחת, וכמו שאמר בפסוק הקודם "תָּלוּם פָּרָעָה אֶחָד הוּא". אך אם הטפחא בתיבת "אֶחָד", נראה שהוא מחובר בדרך סמיכות, דהיינו חלומה של אחד, ופירוש זה אינו מיושב. עכ"ל. ונראה מדבריהם שיש בשינוי הטעמים כאן שינוי משמעות.

לו אלו הם כללי משרתי הפשטא (הכללים מבוארים בספרי הראשונים העוסקים בכללי הטעמים, כגון בסוף ספר עט סופר לרד"ק, ובשיר אליקים ימגן לבינו תם, ועוד): כאשר בא משרת אחד בלבד לפני הפשטא, אם אין הברה החוצצת בין ההברה המוטעמת במשרת הפשטא, להברה המוטעמת בפשטא, המשרת יהיה מרכא (כגון: הִתְקַהּ תְּהוּ), ואם יש הברה החוצצת ביניהם, המשרת יהיה מהפך (כגון: בֵּין הַפִּסִּים).

כאשר באים שני משרתים לפני הפשטא, אם המשרת הראשון מוטעם בראש התיבה, המשרת יהיה מונח (כגון: כִּי בֹ שָׁבַת), ואם אינו מוטעם בראש התיבה, יהיה קדמא (כגון: וְאֵת כְּלִיעוֹף קָנָה). והמשרת השני יהיה מרכא או מהפך ע"פ הכלל האמור לעיל.

כאשר באים שלושה משרתים לפני הפשטא, המשרת הראשון יהיה תלישא קטנה, והמשרת השני יהיה קדמא אף אם הוא מוטעם בראש התיבה, והמשרת השלישי יהיה מרכא או מהפך ע"פ הכלל האמור לעיל (כגון: שָׁרָה אֵשֶׁת אֲדָנֶי בָּן. הִנֵּי מְבִיא אֶת־הַקְּבוֹלָה לָהּ).

וע"פ כללים אלו, ההטעמות האפשריות בפסוקנו הן או וְקָמוּ שָׁבַע שָׁנֵי רָעָב, שתיבת שָׁבַע מוטעמת בגרש שהוא טעם מפסיק, ואז יש רק משרת אחד לפני הפשטא. או שיש שני משרתים לפני הפשטא, ואז מוטעם וְקָמוּ שָׁבַע שָׁנֵי רָעָב, והמשרת הראשון הוא מונח כיון שהוא מוטעם בראש התיבה. אך ההטעמה וְקָמוּ שָׁבַע שָׁנֵי רָעָב, שתיבת שָׁבַע מוטעמת בקדמא, אינה אפשרית, שהרי תיבת "שָׁבַע" מוטעמת בראשה, ואם היא מוטעמת בטעם משרת, המשרת צריך להיות מונח, ולא קדמא.

ואכן, ברוב מובהק של כתבי היד, ובכללם כתבי היד המדויקים, מוטעם כאן "שָׁבַע" בגרש, וכן כתב גם בעין הקורא בשם רוב ספרים. ובמיעוט ספרים מוטעם כאן "שָׁבַע" במונח, וכן כתב בעין הקורא בשם מיעוט ספרים. ורק בספרים בודדים מוטעם כאן בקדמא. ומוכח שהקדמא הוא שיבוש שנפל במעט ספרים, וזה משום שבכתבי היד אפשר בנקל לטעות ולהחליף בין גרש לקדמא, שהם דומים מאד בצורתם, אלא שזה נוטה מעט לימין וזה נוטה מעט לשמאל, וכיון שבמק"ג השתבשו ג"כ והדפיסו "שָׁבַע" בקדמא, נפוצ שיבוש זה בספרי הדפוס.

ורו"ה כתב שמצא בחומש ישן שמוטעם "שָׁבַע" בגרש, וכן דרך מרוצת הטעמים בכמה מקומות שבא תלישא גדולה וגרש לפני מהפך פשטא כגון: וְהָיָה אֲנִיחֵנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים (לעיל ל"ז ד'), אך בספרים רבים מצא שמוטעם "שָׁבַע" בקדמא, ובספרים אחרים "שָׁבַע" במונח, וכן נכון ע"פ כללי הטעמים. אך מחמת שראה הרבה ספרים שמוטעמים בקדמא ורצה ליישבם, חידש וכתב שלענין משרתי הפשטא יש סופרים שמחשיבים את הטעם תלישא גדולה המפסיק (שכתיבת וְקָמוּ), כדין התלישא קטנה המחבר, והרי אחר תלישא קטנה יבוא לעולם קדמא קודם הפשטא, אף כאשר ההטעמה בראש התיבה. עכ"ל.

והספרים המשובשים הטעוהו לחדש כלל זה, אך באמת דבריו אינם נכונים, שדוקא תלישא קטנה שהוא טעם משרת, גורם שאחריו יבוא קדמא אף כאשר ההטעמה בראש התיבה, שאחר הטעם תלישא קטנה יבוא לעולם רק טעם

מ"א ל': וְקָמוּ שָׁבַע / (שָׁבַע) / (שָׁבַע)

בגרש – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ח, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"א ס"ב ס"ד ס"ז ס"י, א"א א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם רוב ספרים. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים.

במונח – בכתבי היד: ס"ב ס"ח ס"י ס"א ס"ד ס"ז ס"י, א"א א"ז א"ט א"י. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם מקצת ספרים. ~ וכן נכון ע"פ כללי הטעמים.

בקדמא – בכתבי היד: ס"ו ס"ז, א"ב א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קסוטו, קורן. ~ ואינו נכון ע"פ כללי הטעמים.

קדמא ולא שום טעם אחר, אך אחר תלישא גדולה שהוא טעם מפסיק, יכול לבוא גם מונח, וכגון: כִּי שָׁוֶר נִגָּח הוּא (שמות כ"א ל'), וְאֶפְּסוּ עֵשָׂר נְשִׁים לְחֻמְכֶּם (ויקרא כ"ו ב'), שמוטעמים במונח כיון שהטעם בראש התיבה, והכלל שחידש נסתר ממקומות רבים במקרא.

ובהערות ברכר לתנ"ך יהואש ניסה ליישב דבריו בדוחק, וכתב שאע"פ שהכלל אמור רק בתלישא קטנה, כיון שכאן תיבת "וְקָמוּ" מוטעמת מלעיל בהברת "וְקָ", ממילא הברת "מו" שאחר הטעם נמשכת למטה, ותיבת "שָׁבַע" נקראת "מוֹשָׁבַע" יחד עם ההברה שנותרה מהתיבה הקודמת, ונחשבת כמוטעמת באמצע התיבה כיון שהטעם בשי"ן, וכתב שלכן אין להקשות על רו"ה מהפסוק וְאֶפְּסוּ עֵשָׂר נְשִׁים לְחֻמְכֶּם (ויקרא כ"ו ב'), שמוטעם במונח אחר התלישא גדולה, משום ששם התלישא גדולה מוטעמת מלרע, ואין אחריה הברה שתמשך לתיבה הבאה, ולכן נחשבת כמוטעמת בראש התיבה, ובא אחריה מונח, עכ"ל.

ודבריו תמוהים מאד, שהרי הטעם תלישא גדולה הוא טעם מפסיק, וברור שאין ההפסקה באמצע התיבה אלא בסופה אע"פ שהטעם מלעיל, וא"כ איך תתחבר סוף התיבה עם התיבה הבאה, אחר שהיא בטעם מפסיק. ועוד, שמקומות אחרים במקרא מוכח שגם כשהתלישא גדולה מוטעם מלעיל, בא אחרי מונח ולא קדמא, וכגון: דִּשָּׂא עֵשָׂב מִזֶּרַע יִרְעָ (בראשית א' ב'), שאע"פ שתיתבת "דִּשָּׂא" מוטעמת מלעיל, תיבת "עֵשָׂב" מוטעמת במונח ולא בקדמא, כיון שנחשבת כמוטעמת בראש התיבה, ואין הברת "שָׂא" מתחברת אליה להיחשב כמוטעמת באמצע התיבה.

אמנם, אע"פ שדבריו רו"ה שיש סופרים שמחשיבים את הטעם תלישא גדולה המפסיק כדין התלישא קטנה המחבר, אינם נכונים, כמבואר, יתכן לומר שהטעות של מעט הספרים שהטעמו בקדמא היא משום שלא היו בקיאים בחילוק שבין התלישות לגבי משרתי הפשטא, ולכן הטעמו כאן בקדמא אחר תלישא גדולה, כדין תלישא קטנה. אמנם דחוק לומר זאת, משום שבמקומות אחרים מוטעם במונח גם אחר תלישא גדולה. ומ"מ אין ספק כלל שנוסח הקדמא הוא שיבוש.

לח ובתרגום שם מוטעם "שָׁבַע" בקדמא (ודך כתבי היד להטעים את התרגום בטעמים בהם מוטעם הפסוק), אך אין זה משום שבתרגום שם מוטעם בשיטה שונה מהטעמת המקרא, אלא משום שע"פ כללי הטעמים כשהמשרת הראשון טעמו בראש התיבה, יהיה מונח, וכשאינו בראש התיבה, יהיה קדמא (כמבואר בהערה לעיל), ולכן במקרא שההטעמה היא באות שי"ן שבראש התיבה מוטעם במונח, ובתרגום שההטעמה היא באות ב"ת שאינה בראש התיבה מוטעם בקדמא.

לט במכלול (דף קכ"א ע"ב) כתב רד"ק שדרך תיבה זו להיות מוטעמת מלעיל, והרי"ש בסגול (כגון: יָרָא יְיָ עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט, שמות ה' כ"א. אֵל יָרָא בְּפִלְגֹת, איוב כ' י"ז), ובפסוקנו תיבת "ירא" מוטעמת מלרע. ומה שלא כתב שגם ניקוד הרי"ש שונה כאן משאר מקומות, משמע שהרי"ש מנוקדת בסגול אע"פ שההטעמה מלרע.

ורו"ה כתב שאין הכרח שרד"ק סובר שהרי"ש בסגול, משום שלשיטת המנקדים כאן "ירא" בצירי, הטעמת תיבת ירא מלרע מחייבת לנקד בצירי, שהניקוד תלוי בהטעמה, ולכן יתכן שרד"ק סובר שהרי"ש כאן מנוקדת בצירי משום שהטעמה מלרע מחייבת כן, ואחר שפירש שהטעם כאן מלרע, ממילא מובן מזה שמונקד יִרָא בצירי, ולכן לא ראה צורך לפרש זאת.

אך באמת בספרו עט סופר (ט"ז ע"ב) כתב רד"ק להדיא שאע"פ שההטעמה כאן מלרע, הרי"ש מנוקדת בסגול.

הרי"ש בצירי – בכתבי היד: ס"ו ס"ח ס"ט ס"י, א"א א"ב א"ג א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב אבן עזרא^מ. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם^מ. ~ וכן הוא בעין הקורא.^מ.

מ"א מ"ה: ויקרא פרעה שם יוסף / (פרעה שם יוסף)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ד ס"ה, א"ב. ~ ובדפוס: ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר שהלכה כמותו. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שי.

במרכא – בכתבי היד: א"ו א"ז א"ח. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, גינצבורג, קסטו, קורן. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן נפתלי שאין הלכה כמותו.^מ.

מ בריש ספר צחות, ובספר מאזנים (דף י"א).

מא רו"ה כתב שבו בלעם כתב בספרו טעמי המקרא שהתיבות ירא פרעה, ותרם איבתי (מיכה ז' י'), תרא אשקלון (זכריה ט' ה'), מוטעמות מלרע ומנוקדות בצירי.

ולפניו בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם לא כתוב בפירוש הפסוק ירא פרעה, אלא כתב שם על מילים אלו והדומות להן שהאות הראשונה בצירי והשניה בסגול אם הן לשעבר (כגון: וַתֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב), ושניהן בצירי אם הן להבא (כגון: תֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב), והוסיף שגם תרא אשקלון, ותרם איבתי, הן להבא ובצירי, אך ותרם באר מים (בראשית כ"א י"ט) שהוא לשעבר מנוקד בצירי וסגול. והפסוק ירא פרעה לא מוזכר שם כלל. אמנם מהכלל שכתב שם מובן שסובר שגם כאן מנוקד ירא בצירי.

ויש לציין שבספרים המדויקים גם בפסוקים ותרם איבתי, תרא אשקלון מנוקד בסגול ולא בצירי. וגם בתנ"ך קורן שניקדו כאן בצירי בעקבות רו"ה, בפסוקים אלו ניקדו בסגול ולא בצירי, ומוכח שיש בזה מסורות חלוקות.

מב בכתבי יד רבים נמסר כאן במסורה "לית מלרע" או "לית בטעמא" או "לית בטעמא מלרע", ובפשטות זו הוכחה שגם כאן מנוקד בסגול כבשאר מקומות, וכל החילוק בין כאן למקומות אחרים הוא רק בהטעמה מלרע, ולא בניקוד, כי אם היה חילוק גם בזה שהוא בצירי, המסורה היתה מוסרת רק "לית" בלבד, שהרי אין כמותו בצירי כלל.

אך כתב רו"ה שמדברי המסורה א"א להוכיח שמנוקד כאן בסגול, משום שהמנוקדים כאן ירא בצירי, סוברים שהניקוד תלוי בהטעמה, והטעמה מלרע מחייבת לנקד בצירי, ולכן, לשיטת המנוקדים בצירי, אחר שהמסורה מסרה שכאן הטעם מלרע, מובן מזה שמנוקד ירא בצירי, ואין צורך לפרש זאת.

מג הכלל הוא (מובא בדקדוקי הטעמים (בו"ש סעיף 21, דותן שער ט'). ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (שער הורקא), ובעין הקורא (בראשית ל"ז כ"ב). וכן בשאר הקדמונים ובמסורה) שכאשר יש יותר ממשרת אחד לזרקא, המשרת הסמוך לזרקא הוא מונח (כגון: ותאמר שרי אל-אברהם), אך כאשר יש פסוק או מתג בין המשרת האחרון לבין הזרקא, והמשרת שלפניו הוא קדמא, המשרת הסמוך לזרקא יהיה מרכא ולא מונח (כגון: ויגדני א-לֹהִים | אתִּי, מִדְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר עָלִי הַמָּוֶחָב).^מ

ובפסוק זה מופיע בספר החילופים חילוף בין בן אשר לבן נפתלי, שלבן אשר שהלכה כמותו מוטעם שם יוסף ללא מתג בשי"ן, ולבן נפתלי מוטעם שם יוסף עם מתג בשי"ן. וממילא, כיון שלשיטת בן אשר אין מתג בין המשרת לבין הזרקא, תיבת פרעה מוטעמת במונח, ולשיטת בן נפתלי שיש מתג בין המשרת לבין הזרקא, תיבת פרעה מוטעמת במרכא (ולכן בחלק מרשימות החילופים החילוף הוא אם יש מתג או לא, ובחלקם החילוף הוא אם מוטעם במונח או במרכא, והיינו הך).

ואכן, ברוב הספרים המטעמיים כאן במונח אין מתג בשי"ן, וברוב הספרים המטעמיים במרכא יש מתג בשי"ן. ויש מעט ספרים שמטעמיים בנוסח כלאים, בכתבי היד ס"ו ס"ח ס"י א"ג א"ט ובדפוס לטריס מוטעם פרעה שם יוסף במונח ומתג בשי"ן, ובכתבי היד ס"ד ס"ו א"י מוטעם פרעה שם יוסף במרכא וללא מתג בשי"ן.

ויש מסורה המוסרת על י"ח מקומות במקרא בהם בא מרכא לפני זרקא (מסורה זו נזכרת בכמה מספרי הראשונים העוסקים בכללי הטעמים, וכן נמצאת בספר אכלה ואכלה סעיף 374), ופסוק זה מגוי עמהם. ומוכח שמסורה זו הולכת כשיטת בן נפתלי.

מד וכן מוכח מהמסורה שם המוסרת "לית קמץ" על הפסוק כִּי אֶדָם לְעֵמֶל וְיֹלֵד (איוב ה' ז'), דהיינו, שאין עוד מקומות במקרא בהם תיבת "יולד" מנוקדת בקמץ, אלא בכלום מנוקד ילד בפתח.

מ"א נ': ילד / (ילד)

הלמ"ד בפתח – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ד ט"ה ט"ו י"מ ט"ח, ס"ג י"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז, א"ב א"ז. ~ ובדפוסים: גינצבורג, קסטו, ברויאר. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן אשר שהלכה כמותו.^מ.

הלמ"ד בקמץ – בכתבי היד: ט"ג, ס"א ס"ב ס"ד ס"י ס"א ס"ז, א"א א"ג א"ד א"ו א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן נמסר בספר החילופים בשם בן נפתלי שאין הלכה כמותו. ~ וכן הוא בספר המסורה הקדום אכלה ואכלה^מ.

ובכתבי היד ס"ב ס"ד ס"ו נמסר שיש מחלוקת בן אשר ובן נפתלי בניקוד תיבה זו, ובן נפתלי שמנוקד כאן בקמץ מוסר "ב" קמץ, כי אדם, כלומר שיש במקרא שני מקומות בהם תיבת "ילד" מנוקדת בקמץ, כאן, ובפסוק כִּי אֶדָם לְעֵמֶל וְיֹלֵד (איוב ה' ז'). ואכן בכתב היד ט"ג המנוקד ילד בקמץ כשיטת בן נפתלי, נמסר כן. ויש כתיב יד שמוסרים "ב" בלבד, וגם זה כשיטת בן נפתלי (ויש לציין שבכתבי היד א"ג א"ט ובדפוס מק"ג מנוקד "ילד" בקמץ, ונמסר עליו "לית קמץ", ואע"פ שבאיוב ה' ז' מופיעה ג"כ תיבה זו בקמץ, מסורה זו מונה רק את המקרים בהם תיבה זו מנוקדת בקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, אך באיוב התיבה מנוקדת בקמץ בגלל שמוטעמת באתנחתא, ולכן אינה נמנית במסורה זו).

מה ובמסורה שם נמסר עליו "ב", ומסורה זו היא כדברי בן נפתלי המנוקד כאן בקמץ, שהלא תיבת ילד בפתח מופיעה פעמים רבות במקרא, וכנראה המסרן העתיק ממסורה ההולכת בשיטת בן נפתלי, ולא שם ליבו שנוסח הפנים סותר את המסורה.

מו נראה שיש סימני מחיקה של קמץ שתוקן לפתח. ואכן במסורה שם נמסר "לית קמץ", ומסורה זו מתאימה עם נוסח הקמץ.

מז ובגליון ציין שבספר הללי מנוקד ילד בקמץ, וכן שיטת בן נפתלי.

מח כן הוא נוסח החילוף בכל המקורות: ספר החילופים מישאל, ספר המסורה (עמ' תקע"ב), ובכתבי היד ס"ב ס"ד ס"ו.

ובמחברת התיג'אן ובכתבי היד ט"ח ס"ג ס"י נמסר רק שיש חילוף בניקוד תיבה זו, אך לא פורט מהי שיטת בן אשר ומהי שיטת בן נפתלי.

מט בספר המסורה הקדום אכלה ואכלה (סעיף 21) מובאת רשימת מסורה של תיבות המנוקדות רק פעם אחת במקרא בקמץ, וביניהם נמנית תיבת "ילד" בפסוק וְיֹלִיֹסֶף יֵלֵד שְׁנֵי בָנִים. כלומר שתיבת "ילד" בפסוק זה היא היחידה במקרא המנוקדת בקמץ, ובשאר המקומות המילה מנוקדת בפתח (והפסוק באיוב לא נחשב כמנוקד בקמץ, משום ששם הוא באתנחתא, כמבואר לעיל הערה מ"ד). ומזה שתיבת "ילד" נכללת בין התיבות המנוקדות בקמץ, מוכח שרשימת מסורה זו הולכת כשיטת בן נפתלי ולא כשיטת בן אשר.

י דעת מנחת שי בזה אינה ברורה, שכתב: וליוסף ילד - בכל הספרים הלמ"ד בקמץ גם נמסר עליו במ"ג לית קמץ וקשה שהוא כבן נפתלי ולב"א בפתח כפי מה שראיתי בחילופים שבדפוס וכו', ואחר שכתבתי זה ראיתי ספר רב פעלים שכתב כלשון הזה אבל וליוסף ילד שני בנים פתוח לב"א ולב"ג קמץ ומסורה אחרת מצאתי עליו ב' קמץ כי אדם לעמל ילד ודין. עכ"ל.

ולכאורה נראה מדבריו שהלמ"ד בפתח, שהרי כן נמסר בחילופי הדפוס ובחילופים כ"י ובספר רב פעלים בשם בן אשר, והמסורה שהביא רב פעלים אינה גורעת מזה, משום שהיא מסורה המתאימה לשיטת בן נפתלי. אך למרות זאת, בדיבור המתחיל ניקד מנחת שי "ילד" בקמץ.

ונראה שבמקרה שכל הספרים שלפניו ניקדו כבן נפתלי, לא רצה מנחת שי לשנות את המקובל ע"פ ספר החילופים בלבד, משום שלפעמים בקונטרסי החילופים הפכו בטעות את השיטות (ראה למשל מנחת שי בדברים ל"ג כ"א), ולכן השאיר את הנוסח הישן ולא שינה ע"פ ספר החילופים בלבד (ולכן גם בדברים ל"א כ"א ניקד מנחת שי בדיבור המתחיל כבן נפתלי, ולא שינה לנקד כבן אשר ע"פ ספר החילופים, משום שכך היה מנוקד בכל הספרים שלפניו).

ואחר שבידינו ספרים מדויקים הקרובים לשיטת בן אשר המנוקדים "ילד" בפתח, אין עוד מקום להסתפק אם נוסח החילופים כאן השתבש, ובפרט שכן הוא בכל מקורות החילופים (כמבואר לעיל הערה מ"ח), וממילא נראה שגם מנחת שי יודה שיש לקרוא בנוסח בן אשר, ובפרט שבידינו יש ספרים רבים המנוקדים בפתח, והקמץ אינו נוסח כל הספרים.

השי"ן בקמץ – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ה ט"ח, ס"ג ס"ד ס"ו ס"י ס"א
ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז ס"ז, א"ב א"ד א"ו א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: קסוטו,
ברויאר.

השי"ן בפתח – בכתבי היד: ס"ז ס"ח ס"ט ס"י, א"א א"ג א"ה א"ז א"י.
~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, ראו"ה²², לטריס, גינצבורג²³, קורן²⁴.

להיכתב בקיצור ובחלקי מילים (כגון: וסימ' במקום וסימנהו, וכדומה), היו שחשבו שהיו"ד
שבתית בפי הוא סימן' המורה על תיבת "בפתח" שנכתבה בקיצור "בפ",
ומזה הובן שבפסוק הכסף המושב התיבה מנוקדת בפתח, בשונה מבפסוק
האשם המושב שם התיבה מנוקדת בקמץ. ובעקבות הבנה זו בדברי המסורה

היו שניקדו כאן "המושב" בפתח (ברויאר, כתר ארם צובה והנוסח המקובל עמוד 45).

ובעקבות שיבוש זה של דברי המסורה וניקוד "המושב" בפתח, אנו מוצאים
בשלב מאוחר יותר מסורות שמוסרות על השינוי בין המקומות שכאן הוא
בפתח ושם בקמץ (כן הוא בכה"א א"ג א"ה ובדפוס מק"ג כאן. ויש לציין שהמסורה במק"ג כאן ובבמדבר
סותרת את עצמה, שכאן מוסרת שאחד בפתח ואחד בקמץ, ושם מוסרת רק ב', ולא מפרטת שיש חילוק ביניהם,
ומוכתב שהניקוד שווה).

ומאחר שניקדו "המושב" בפתח, היו שהשתבשו גם בפירוש הפסוק ופירשו
שתיבת המושב כאן אינה לשון הווה אלא לשון עבר. במבין חידות כתב:
המושב ב', א' פתח וא' קמץ, דין פתח, ב' האשם המושב במדבר ה' ח' קמץ,
והוא בינוני מבנין הפעל עי"ן הפעל בקמץ, והד דהא הוא עבר מאותו הבנין.
וכן בספר מסורת הקריאה כתב כעין זה: המושב. השי"ן בפתח שהוא עבר,
ונמסר עליו ב' א' פתח וא' קמץ, דין הוא בפתח, האשם המושב (במדבר ה' ח')

קמץ כי הוא בינוני.

אך באמת דבריהם לא יתכנו, משום שכאשר באה האות מ"ם בראש
התיבה, בהכרח שהיא בלשון הווה, שהרי בלשון עבר צריך לומר אשר הושב
בה"א בתחילת המילה (כדלעיל מ"ב כ"ח: ואמר אל אחי הושב כספי). וכיון שכאן המילה
מתחילה במ"ם, מוכח שאינה לשון עבר אלא לשון הווה, וממילא השי"ן צריכה
להינקד בקמץ ולא בפתח. ואכן ראו"ה כתב בפשיטות שתיבת המושב היא
לשון הווה.

²² ובבמדבר ה' ח' מנוקדת תיבה זו בקמץ, ובשני המקומות מסר עליו "ב",
ומוכתב שהניקוד זהה בשני המקומות, שאם לא כן היתה המסורה מחלקת
ביניהם. וכנראה המסרן העתיק את נוסח הפנים ואת נוסח המסורה מספרים
שונים, ולא שם ליבו שהמסורה סותרת את נוסח הפנים.

²³ ראו"ה האריך להוכיח שהניקוד הנכון הוא "המושב" בקמץ, אך כתב שמפני
שראה שגם רא"פ ניקד בפתח, לא רצה לשנות, והדפיס "המושב" בפתח
כמקובל בדפוסים שלפניו.

²⁴ ובגליון ציין שבספרים אחרים מנוקד המושב בקמץ.

²⁵ תיבת "המושב" מצויה פעמיים במקרא, כאן, ובבמדבר ה' ח'. ובבמדבר
מנוקד בקמץ בכל הספרים. ובכתבי יד רבים נמסר כאן ושם במסורה "ב",
דהיינו שהמסורה מעירה שבשני מקומות אלו כתובה תיבה זו (כן הוא בכה"א ט"ב
ט"ג ט"ד ס"א ס"ט ס"י ס"א ס"ג א"ב א"ט), ומזה שהמסורה לא חילקה שכאן הוא
בפתח ושם בקמץ, מוכח שבשני המקומות הניקוד זהה בקמץ (שכאשר אין הניקוד
שווה, המסורה מוסרת "ב", אחד קמץ ואחד פתח" וכדומה). ואף יש כתבי יד שמסרו להדיא
שבשני מקומות כתובה תיבה זו ומנוקדת בקמץ (כן הוא בכה"א ס"ד ס"ו א"ד).

ונראה שנוסח הפתח כאן הגיע מזה שדרך המסורה לציין את הפסוקים ע"י
ציטוט כמה תיבות מהפסוק הנמסר, וכל מסרן כותב תיבות אחדות מהפסוק
כפי ראות עיניו, ומסורה זו נכתבה בספרים השונים בנוסחאות שונות זו מזו
(כגון: ככ"י ט"ב בבמדבר לשון המסורה היא "המושב" ב' ואת הכסף המושב האשם המושב", שכוונתה שתיבת
המושב כתובה ב' פעמים במקרא, פעם אחת בפסוק ואת הכסף המושב, ופעם שניה בפסוק האשם המושב. וככ"י
ט"ד ט"ה ס"א בבמדבר לשון המסורה היא "ב' בפ", שכוונתה שהתיבה כתובה ב' פעמים במקרא, והמקום הנוסף
הוא בפסוק המושב בפי. וככ"י ס"ב בבמדבר לשון המסורה היא "המושב" ב' וסימנהו ואת הכסף המושב בפי
אמתחתיכם האשם המושב ליי לכת"). וכנראה היו מסרנים שמסרו נוסח "המושב ב'
הכסף המושב בפי האשם המושב לה" או בנוסח דומה, וכיון שדרך המסורה